

ENDÜLÜS'TE ETNİK YAPI

1. ARAPLAR

2. **BERBERÎLER** (البربر): Tarihin eski devirlerinden itibaren Kuzey Afrika'daki Berka'dan Atlantik sahillerine ve güneyde Nijer Nehri kıvrımına kadar uzanan yaşayan bir kavimdir. VII. yüzyılın ortalarında Araplar'la münasebete geçen ve kısa bir süre sonra da onların siyasî hâkimiyetine giren Berberîler, İslâm Dinini kabul ettikten sonra Araplaşmaya başladılarsa da bu süratli olmadı. Berberîler asırlarca kültürlerini ve dolayısıyla varlıklarını koruyabildiler. Arap idaresine karşı çıkan isyanlar, bu isyanlar sonunda kurulan devletler bunu göstermektedir. Fakat süratle gelişen Arap-İslâm kültürü karşısında ilkel sayılabilecek Berberî kültürü dayanamadı. Şehirlerde, ovalarda ve köylerde yaşayan Berberîler Araplar'la karıştılar; dillerini, âdetlerini ve hatta eski isimlerini terk ettiler.

3. **MUVELLEDÛN** (المولدون): Endülüs'te İslâm'a ilk girenlerin soyundan gelen nesillere verilen addır. Endülüs'te *muvelledûn*'un ortaya çıkışı İslâmiyet'in yerli halk arasında tedricî şekilde yayılmasının bir sonucudur. İlk fetih yıllarında Hristiyanlar herhangi bir baskı ve zorlamaya mâruz kalmamış, kendi istekleriyle dinlerini değiştirmişlerdir. Bunda, Müslüman fâtiherin ülkede Vizigotlar Dönemi'ne kıyasla daha âdil bir yönetim kurmaları, küçük çiftçilerin ve kölelerin içinde bulunduğu ağır şartları düzeltmeleri ve yerli halkla aralarında iyi komşuluk ilişkisi kurmaları gibi faktörlerin rolü büyüktür. Ayrıca Endülüs Emevîleri, Doğu'daki Emevî yönetiminden farklı biçimde malî endişelerle yerli mühtedilerden cizye alma yönüne de gitmemiştir. Muvelledûn'un H. III. / M. IX. Yüzyıldan itibaren Endülüs'teki Müslüman nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaya başladığı tahmin edilmektedir.

4. **MÜSTA'RİB / MOZARAB** (المستعرب): İslâm hâkimiyeti ve etkisi altında kalan Endülüs Hristiyanlarına verilen addır. Sözlükte "Araplaşmış, Arap gibi görünen" anlamındaki müsta'rib kelimesi, Araplaşan Hristiyanları, böyle bir değişime uğramayan kuzeydeki Hristiyanlardan ayırmak için -tahkir edici bir vurgu da içerecek biçimde- İspanyol kaynaklarına girdiği *mozarap* (muzaraves, muztarabes, moçarabes, mozarabos) şeklinde bütün tarihçiler tarafından kullanılmıştır.

5. **MÜDECCENLER** (المدجنون): İspanyollar tarafından geri alınan Endülüs şehirlerinde bir süre daha yaşayan Müslümanlardır. Sözlükte "bir mekâna yerleşip kalmak, alışmak, uyum sağlamak" anlamına gelen *decn* kökünden türeyen *müdeccen* kelimesi "bulunduğu mekâna yerleşip kalmış, oraya uyum sağlamış" mânasında olup XV. yüzyıldan itibaren İspanyollar'ın geri aldığı Endülüs şehirlerinde antlaşmalar çerçevesinde Hristiyan hâkimiyeti altında yaşamaya devam eden Müslümanlar için kullanılmış bir tabirdir. Bazı Arapça kaynaklarla Osmanlı arşiv belgelerinde *müdeccel* şeklinde görülür, kelime *mudejar* biçiminde İspanyolca'ya da girmiştir.

6. **MORİSKOLAR:** (الموريكيون) İspanyol hâkimiyeti altında yaşayan zorla hristiyanlaştırılmış eski Müslümanlara verilen addır. *Morisko*, Orta çağdan beri İspanya'da Müslümanlar için kullanılan *Moro* adına XV. Yüzyılın sonlarında "-isco" ekinin ilâvesiyle türetilmiş bir kelime olup "müslümanlara mensup/ait" veya "müslümanlardan geriye kalan kişi/şey" anlamına gelmektedir. Romalılar'ın Batı

Afrikalılar'a verdiği *Maurus* Latince'ye girmiş, oradan da Halk Latincesi'nin Roman dillerine dönüşümü sırasında *Moro* şeklinde İspanyolca'ya ve Portekizce'ye geçmiştir. Ancak kelime bu arada Batı Afrikalılar'ın esmerliği sebebiyle "kara, koyu renkli" mânasındaki Grekçe "amauros/mauros" sıfatının etkisinde kalarak "koyu tenli, esmer" anlamını da kazanmıştır. İspanyollar başlangıçta her ne kadar *Moro* adını Romalılar gibi Faslılar (Fas üzerinden gelen Arap-Berberî orduları) için kullanmışlarsa da ülkelerini fetheden bu insanların Müslüman olmasından dolayı kelimeye "müslüman" anlamını vermişlerdir.

7. **SAKĀLĪBE** (الصقالبة): Orta çağ İslâm kaynaklarında Slavlarla Slav kökenli kölelere verilen isimdir. Sakālibe'nin Endülüs'te H. II. / M. VIII. Yüzyıl ortalarından itibaren hizmete alındığı bilinmektedir. Emevî Emîri I. Hakem'in muhafız birliğinde çok miktarda *sakālibe* bulunuyordu. Endülüs'te sakālibeye asıl önem veren hükümdar, Abbâsîler'in köle kökenli yabancı askerlerden oluşan ordularını örnek alan III. Abdurrahman'dır. Endülüs'ün Mulûku't-Tavâif devrinde *sakālibe* birliklerinin kumandanlarından bazılarının beylik kurduğu görülmektedir. Bunlardan Hayrân el-Âmirî es-Saklebî Meriye'de (Almeria), Mücâhid el-Âmirî el-Muvaffak Dâniye'de (Denia) ve Sâbûr es-Saklebî Batalyevs'te (Badajoz) hüküm sürmüştür. Turtûşe (Tortosa) ve Belensiye (Valencia) beyliklerinin kurucuları da sakālibe kökenlidir. Bu dönemde Endülüs'te temayüz eden *sakālibe* liderlerinin en önde geleni Dâniye hâkimi Mücâhid el-Âmirî'dir.